

SOSYAL BİLGİLER DERSİNDE EMPATİK DÜŞÜNCENİN KULLANIMINA İLİŞKİN ALAN UZMANLARININ ALGILARI

Perceptions of Field Experts on The Use of Empathic Thinking in Social Studies

Doç.Dr. Erol KOÇOĞLU*

Öz

Sosyal bilgiler, verildiği her eğitim kademesinde bir çok bilişsel, duyuşsal ve devinişsel kazanımlar içeren bir çalışma alanıdır. Bu çalışma alanı içerisinde yer alan kazanımlar, öğrencinin bireye ve topluma bakış açısı üzerinde önemli bir etkiye sahiptir. Bu etkilerin belirlenmesi süreci ise muhatap olunanı anlama ile gerçekleşir. Bu anlama işlevinin yönlendirme içermemesi için bireyin karakter ve kişiliğinden taviz vermemesi gerekir. Bu durum da, ancak empatik düşünce becerisi ile gerçekleşebilir. Bu düşünce becerisinin kazandırılması ve kullanılmasına yönelik hazırlanan bu çalışmada, sosyal bilgiler dersinde kullanım ve alan uzmanı algıları ölçüt olarak alınmıştır. Araştırmada elde edilen veriler nitel veri analizi tekniğiyle analiz edilmiştir. Yarı yapılandırılmış görüşme formu aracılığıyla görüşleri alınan çalışma grubunu; İnönü, Fırat, Akdeniz, Gazi, Atatürk, Anadolu, Siirt ve İbrahim Çeçen Üniversitelerine bağlı Eğitim Fakültesi Sosyal Bilgiler Eğitimi Ana Bilim Dalında görev yapan öğretim üyesi ve elemanları oluşturmaktadır. Araştırma sonucunda elde edilen bulgular incelendiğinde, çalışma grubunu oluşturan alan uzmanlarının sosyal bilgiler eğitimi çalışma alanında empatik düşünce becerisinin kullanımına ilişkin, birbirinden farklı algılara sahip oldukları ve bu durumu da birbirinden farklı şekilde gerekçelendirdiklerini söyleyebiliriz. Alan uzmanlarının görüşme formunda yer alan sorulara verdikleri yanıtların analizinde ve modellerin oluşturulmasında NVivo 11 programından yararlanılmıştır. Kodlamalar araştırmacıların ortak görüşleri doğrultusunda oluşturulmuştur. Araştırmada çalışma grubunu oluşturan alan uzmanlarının empatik düşünce becerisinin sosyal bilgiler eğitimi çalışma alanında kullanımına yönelik algılara bağlı olarak, ortak temalar ve farklılaşan temaları oluşturan bulgulara ulaşılmıştır.

Anahtar Kelimeler: Sosyal bilgiler, alan uzmanları, empatik düşünce, algı.

* İnönü Üniversitesi, Eğitim Fakültesi Sosyal Bilgiler Eğitimi Anabilim Dalı, erolakademi@gmail.com
ORCID ID: 0000-0003-4595-2892

Abstract

Social studies are a field of study that includes many cognitive, affective and dynamic achievements at each educational level. The achievements within this study area have an important influence on the student's collective and collective outlook. The process of determining these effects is realized with the understanding of the addressee. This understanding function In order to prevent orientation, the individual should not compromise his / her character and personality. This can only be done with empathic thinking. In this research, which is prepared for the acquisition and use of this thinking skill, the usage and field specialist perceptions in the social studies course are taken as criteria. The data obtained from the research were analyzed by qualitative data analysis technique. The working group whose opinions were taken through the semi-structured interview form; İnönü, Fırat., Akdeniz, Gazi, Atatürk, Anatolia, Siirt and İbrahim are the faculty members and staff members of the Social Sciences Education Department of the Faculty of Education affiliated to Chechen Universities. When the findings obtained from the research are examined, we can say that the field experts who constitute the study group have different perceptions about the use of empathic thinking in the field of social studies education, and they justify this situation differently. The NVivo 11 program was used to analyze the answers given by the field experts to the questions in the interview form and to create the models. Encodings were formed according to the common opinions of the researchers. Findings based on the perception of the use of empathic thinking skills of field specialists in the study group in the field of social studies education have been reached, with common themes and findings forming differentiated themes.

Keywords: *Social studies, field specialists, empathic thinking, perception.*

1.Giriş

Empati” anlamına gelen “einfülung” kelimesi ilk kez 1880’ lerde Rudolph Lotz ve Wilhelm Wund tarafından kullanılmıştır. Empati, kişinin bir iletişim esnasında, kendisini karşısındakinin yerine koyarak olaylara onun bakış açısıyla bakarak duygu ve düşüncelerini doğru olarak anlamaya çalışması ve duyarlı bir yaklaşım içinde olmasıdır (Pala, 2008). Empati kişiler arası ilişkilere etki eden çok önemli bir öğedir. Empati, karşıdaki kişinin duygu ve düşüncelerini kendinin (-imiş gibi) algılamak, kendini karşıdaki kişinin yerine koymaktır (Rogers,1962’den akt. Alver, 1998). Dolayısıyla empati bireyin iletişimde duyarlılığını ve verimini artıran olumlu bir unsur olarak görülmektedir. Empatik beceriye sahip bireyler çevresinde bulunan insanların duygu ve düşüncelerini doğru olarak anlar ve paylaşırlar (Hançerlioğlu,1988’den akt. Alver, 1998). Bundan dolayı, empatik beceri hem bireysel hem de toplumsal düzeyde yaşamımızı olumlu olarak etkileyen bir faktör olarak karşımıza çıkmaktadır ve eğitim ile geliştirilen bir özelliktir (Squiver ,1990; Dökmen, 1990; Stephan ve Finlay, 1999).Empati kurarken, karşıdaki kişinin duygusal-bilişsel girdabına kendini tamamen kaptırmamak gerekir. Bu nedenle, empati, bir çeşit "rol alma ve yapma sanatı" olmaktadır (Erkuş, 1994).

Empatik becerilere sahip olan bir bireyin başkalarını anlaması için, öncelikle kendi duygularının farkında olması ve onları anlaması gerekir (Goleman, 2001; Akaydın ve Akduman, 2016). Eisenberg ve arkadaşları (2003) empatiyi, duygunun temeli olarak kabul etmiş ve sosyal davranışların merkezi olarak görmüşlerdir. Empati kurabilmek için her şeyden önce karşıdaki kişinin duygularının ve düşüncelerinin doğru olarak anlaşılması, empati kuran kişinin zihninde oluşan empatik anlayışın da aktarılması gerekmektedir. Başkalarının duygularını anlamak empatik beceriyi ve bu da karşıdaki bireyin neye ihtiyacı olduğu, ne istediğini bilmeyi yani duygusal açıdan gelişmiş olmasını gerektirir (Cengizhan, 2015; Akaydın ve Akduman, 2016). Diğer taraftan empatinin yüksek seviyede olması duyguları algılama, ifade etme, anlama, kullanma ve yönetme yeteneğiyle pozitif olarak ilişkilendirilmiştir (Salovey ve Detweiler, 2008).

Empati, günümüzdeki tanımlama aşamasına kadar başlıca üç safhadan geçtiği söylenebilir. Şöyle ki; 1950’lerin sonlarına kadar bilişsel nitelikli bir kavram olarak, bir insanın, karşısındaki insanı tanıması, kendini onun yerine koyarak onun özellikleri hakkında bilgi sahibi olması anlamında kullanılmıştır (Onay, Egüz ve Ünal, 2015). 1960’lı yıllarda ise, empatinin duygusal yönü bulunduğu kabul edilerek yine bilişsel yönü öncelikli olarak ele alınmış, karşısındakinin hissettiği duyguların aynısını hissetmek, onun gibi hissetmek olarak tanımlanmıştır. 1970’lerde ise birinin belirli bir duygusunu anlamaya ve bu duyguya uygun bir karşılık vermeye “empati” denilmiştir. Bu anlayışa göre ise empati kuran kişi, kendi üzerinde yoğunlaşmak yerine, dikkatini karşısındaki kişiye verir. Konuya, “ben ne hissediyorum” diye değil, “o ne hissediyor” diye yaklaşır (Onay, Egüz ve Ünal, 2015). Bu aşamalardan sonra empati, eğitim sisteminde öğrencilere kazandırılması gereken bir değer ve beceri olarak yer almaya başlamıştır.

Sosyal bilgiler eğitimi çalışma alanı birden çok disiplinden oluştuğundan dolayı birbirinden farklı değer ve becerileri öğrencilere kazandırmayı amaçlamaktadır. Sosyal bilgiler dersinin bir misyonu da etkili iletişim kuran, sorunlarını empati ile çözebilen, etkin ve verimli bireyler yetiştirmektir. İletişimi kişi ve çevresi arasında iki yönlü ilişkiyi ilgilendiren tüm aşamalar olarak tanımlayabiliriz. Sosyal Bilgiler Öğretim Programında (Gelen, 2011) yer alan iletişim ve empati becerileri; dinleme, sözlü ya da yazılı olarak kendini ifade etme, tartışma, bağlantı kurma, farklı perspektiften bakma, açık fikirli olma, başkalarının düşünce ve duygularını anlama, farklılıklara saygı duyma, görüşlerini gerekçelendirme, ortak bir amaç çevresinde toplanma, dönemin şartlarına uygun olarak geçmişteki insanların düşünce, amaç ve duygularını anlama (tarihsel empati) olduğu söylenebilir. Bu beceriyi kazandırma amacını gerçekleştirecek olanlarında sosyal bilgiler öğretmenleri olacağı düşünülürse öğretmenlerin bu beceri ve değer yeterliliklerine sahip olması gerekir. Dolayısıyla sosyal bilgiler dersi değer ve beceri öğretiminde önemli yere sahiptir ve bu amaca uygun bir şekilde yapılandırılması gerektiği söylenebilir.

Araştırmanın Amacı

“Sosyal bilgiler eğitimi dersinde empatik düşünmenin kullanılmasına ilişkin alan uzmanlarının görüşleri doğrultusunda analizi” temele alan bu çalışmada, sosyal bilgiler eğitimi alan uzmanlarının yukarıda ki amaç doğrultusunda görüşlerinin değerlendirilmesi amaçlanmaktadır. Bu genel amaç çerçevesinde çalışmaya katılan alan uzmanlarına şu sorular yöneltilmiştir:

- ✓ Empatik düşüncenin sizde çağrışım uyandırdığı kavramlar nelerdir?
- ✓ Sosyal bilgiler dersinde empatik düşünceye yönelik etkinliklerin kazandırılmasında kullanılan teknikler nelerdir?
- ✓ Sosyal bilgiler dersinin empatik düşüncenin gelişimine katkı sağladığını düşünüyor musunuz, niçin?
- ✓ Sosyal bilgiler eğitimi çalışma alanı içerisinde yer alan öğrenme alanlarının hangisi empatik düşüncenin gelişimine sizce daha çok katkı sağlar?

2.Yöntem

2.1.Araştırmanın Modeli

“Sosyal bilgiler eğitimi dersinde empatik düşünmenin kullanılmasına ilişkin alan uzmanlarının görüşleri doğrultusunda analizi” temele alan bu araştırma, nitel araştırma yaklaşımına dayalı betimsel tarama yöntemiyle gerçekleştirilmiştir. Creswell (1998) nitel araştırmayı, sosyal yaşamı ve insanla ilgili problemleri kendine özgü metodlarla sorgulayarak, anlamlandırma süreci olarak ifade etmektedir. Nitel araştırma sürecinde araştırmacı bütüncül bir araştırma tablosu ortaya koyarak; kelime analizleri, detaylı katılımcı görüşme raporları kullanır ve araştırmayı doğal ortamda düzenler. Nitel araştırmada genel olarak takip edilen araştırma süreci parçadan bütüneye (tümevarım). Genel itibariyle nitel araştırmacı gözlem, görüşme ve dokümanlardan yola çıkarak kavramları, anlamları ve ilişkileri açıklayarak süreci sürdürür (Merriam, 1998; Yıldırım ve Şimşek, 2008).Yarı yapılandırılmış görüşmelerde ise, görüşme soruları önceden belirlenmiş görüşme durumlarını kapsamaktadır (Balci, 2004). Bu araştırmada durum çalışması modeli kullanılmıştır. Durum çalışması modeli “güncel bir olgunun gerçek yaşam bağlamında, özellikle bağlam ve olguların sınırlarının kesin olarak belli olmadığı durumlarda görgül olarak araştırılması” şeklinde ifade etmektedir (Yin, 1994; Merriam, 1998, s. 27).

2.2. Çalışma Grubu

Araştırmada, çalışma grubunu İnönü, Fırat, , Akdeniz, Gazi, Atatürk, Anadolu, Siirt ve İbrahim Çeçen Üniversitelerine bağlı Eğitim Fakültesi Sosyal Bilgiler Eğitimi Ana Bilim Dalında görev yapan 25 öğretim üyesi ve elemanları oluşturmaktadır.

2.3.Veri Toplama Aracı

Araştırmanın kuramsal boyutu oluşturulduktan sonra “Sosyal bilgiler eğitimi dersinde empatik düşünmenin kullanılmasına ilişkin alan uzmanlarının görüşleri doğrultusunda analizi” için yarı yapılandırılmış görüşme formu hazırlanmıştır. Görüşme formu hazırlanırken öncelikle sorulacak sorular belirlenmiştir. Sorular oluşturulurken kolay anlaşılabilir sorular yazma, açık uçlu sorular sorma, odaklı sorular hazırlama, yönlendirmekten kaçınma, çok boyutlu sorular sormaktan kaçınma ve soruları mantıklı bir biçimde düzenleme gibi ilkelere (Yıldırım ve Şimşek, 2008; Koçoğlu ve Ulu Kalın, 2017) dikkat edilmiştir. Araştırmada kullanılan görüşme formu, İnönü, Fırat ve Gazi Üniversitesi Eğitim Fakültelerinde görev yapan alan uzmanlarına, içerik geçerliliğini sağlamak amacıyla görüşlerine sunulmuştur. Alan uzmanlarından gelen görüş ve öneriler doğrultusunda görüşme formuna son şekli verilmiştir. Görüşme formunda 4 soru yer almaktadır.

2.4.Verilerin Analizi

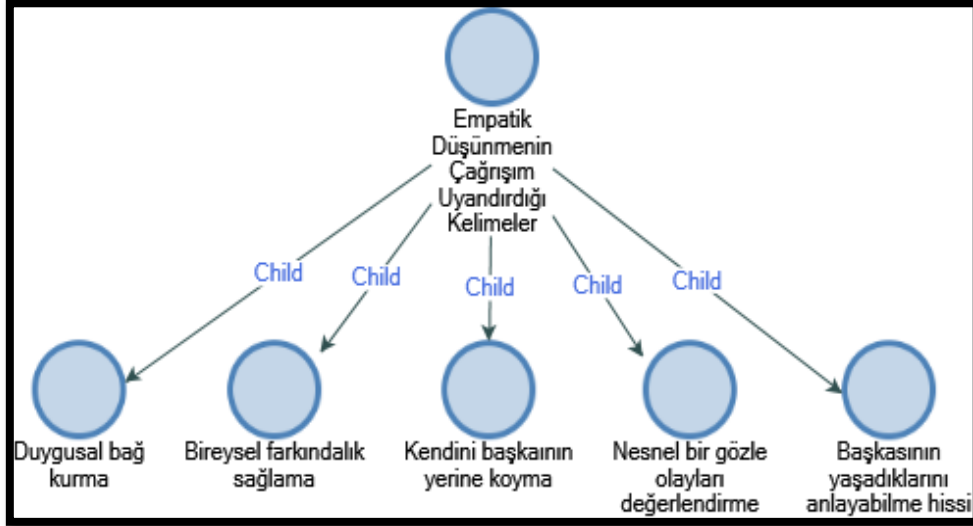
Araştırmada, yarı yapılandırılmış görüşme formu ile ilgili çözümlenmeler, nitel boyutta gerçekleştirilmiştir. Veriler, bilgisayar destekli analiz edilmiştir. Verilerin analizinde ve modellerin oluşturulmasında NVivo 11 programından yararlanılmıştır. Kodlamalar araştırmacıların ortak görüşleri doğrultusunda oluşturulmuştur. Bu çerçevede, “Kolb’un yaşantısal öğrenme modeline göre sosyal bilgiler eğitimi çalışma alanını, alan uzmanlarının görüşleri doğrultusunda analizine” yönelik görüşleri betimsel ve içerik analizi teknikleriyle belli temalar altında bu görüşler gruplanarak çözümlenmeye çalışılmıştır. Araştırmanın güvenilirliğini sağlamak için, araştırmada ulaşılan uzman görüşüne başvurulmuştur. Araştırmacılar ve uzmanlar tarafından öncelikle ana temalar ardından bunlara bağlı alt temalar oluşturulmuştur. Çözümlenmeler sonucunda ortaya çıkan temalar aralarındaki bağları gösterir şekilde modellenmiş ve görselleştirilmiştir. Modelde yer alan ilişkileri gösteren temayı söyleyen kişi sayısı (frekansını) belirlenmiştir. Araştırmacıların ve uzmanın, temalarda yer alması gereken görüşlere ilişkin

değerlendirmeleri karşılaştırılarak “görüş birliği” ve “görüş ayrılığı” sayıları tespit edilmiştir. Araştırmacı dışında iki uzmanla birlikte analizler yapıp, Miles ve Huberman’ın (1994) formülüne göre araştırmacılar arasındaki uyum %85 olarak hesaplanmıştır.

3.Bulgular

Sosyal bilgiler eğitimi dersinde empatik düşünmenin kullanımına ilişkin, alan uzmanlarının görüşleri doğrultusunda elde edilen bulgular aşağıda yer almaktadır.

3.1.Empatik Düşüncenin Alan Uzmanlarında Çağrışım Yaptığı Kavramlara İlişkin Durum

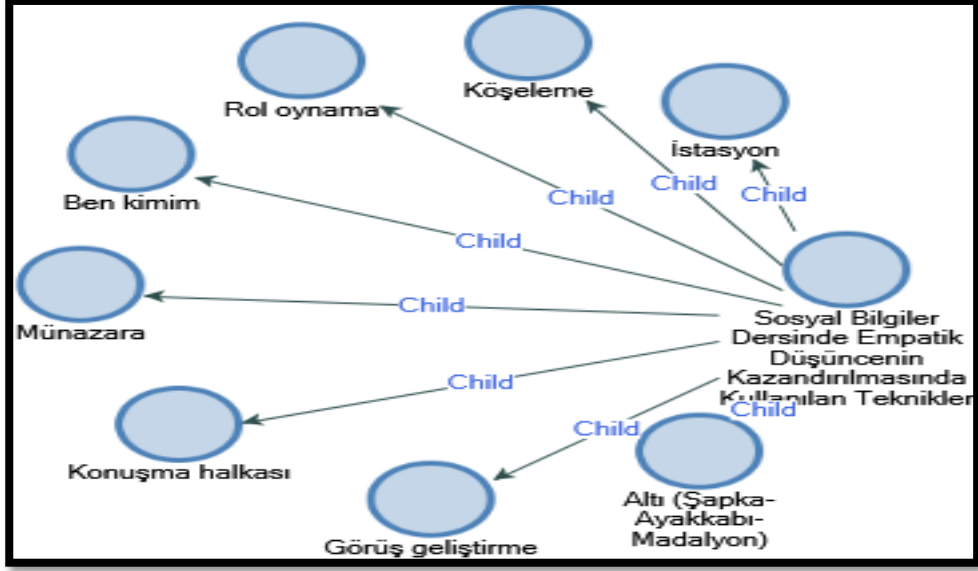
Şekil 1. Empatik düşüncenin alan uzmanlarında çağrışım yarattığı kavramlara ilişkin algılar

Sosyal bilgiler eğitimi alan uzmanlarının, “Empatik düşüncenin sizde çağrışım uyandırdığı kavramlar nelerdir?” şeklinde ki soruya vermiş oldukları yanıtlar, beş farklı temanın oluşmasını beraberinde getirmiştir. Katılımcıların vermiş oldukları yanıtlara bağlı olarak oluşan temalar “duygusal bağ kurma” (f-5), “bireysel farkındalık sağlama” (f-4), “kendini başkasının yerine koyma” (f-5), “nesnel bir gözle olayları değerlendirme” (f-4) ve “başkasının yaşadıklarını anlayabilme hissi” (f-7) olduğu şekil 1’de görülmektedir. Görüşme formunda yer alan ilk soruya çalışmaya katılanların vermiş oldukları cevaplar incelendiğinde, görüşlerinin farklı olduğu görülmektedir. Alan uzmanlarının görüşlerine ilişkin örnekler aşağıda verilmiştir.

“Empatik düşüncenin çağrışımsal boyutuyla ilgili soru aslında öğretmen meslek bilgisi yeterliliğinin merkezinde yer alan sorulardan biri olduğunu düşünüyorum. Bu düşünce biçiminin bende çağrışım yarattığı bir çok kavram olsa da etkililik düzeyine göre duygusal olarak karşıtımdakini anlama’nın ön plana çıktığını söyleyebilirim” (Alan uzmanı, 1, 7).

“Düşünce becerilerini sosyal bilgiler eğitimi ana bilim dalında özel öğretim yöntemleri dersinde 4 yıldır anlatan bir öğretim üyesi olarak şunu rahatlıkla söyleyebilirim, bu düşünce becerisi sadece sosyal bilgiler öğretmenliği değil diğer bütün branşlar için de önemli bir beceri olduğunu düşünüyücesindeyim. Çünkü karşıtımdakini anlayabilmemiz için onunla duygusal seviyede iletişim kurmamız gerekmektedir” (Alan uzmanı, 9).

3.2. Sosyal Bilgiler Dersinde Empatik Düşüncenin Kazandırılmasında Kullanılan Tekniklere İlişkin Durum

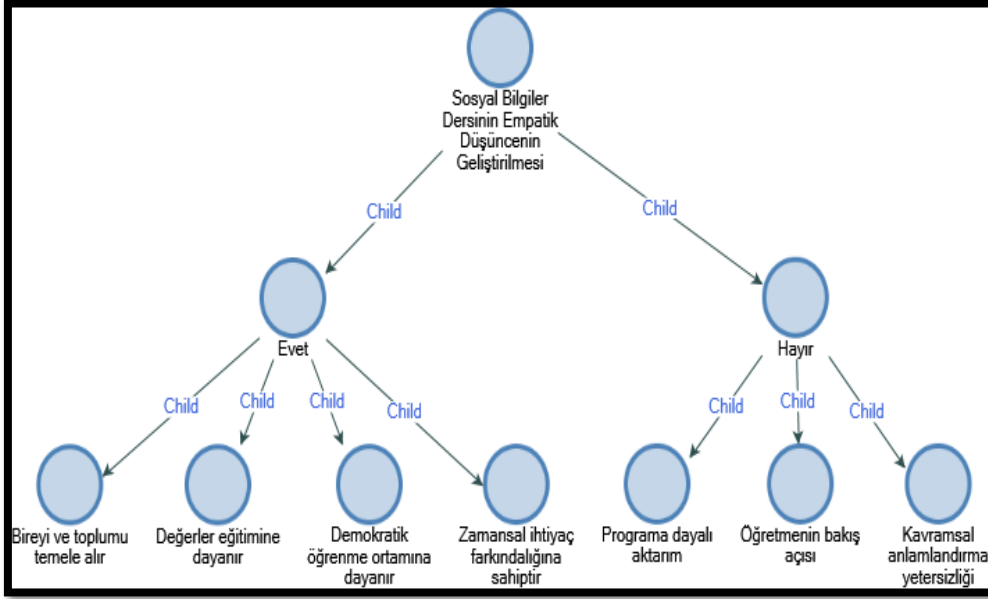
Şekil 2. Empatik düşünceye ilişkin konuların aktarımında kullanılan tekniklere ilişkin alan uzmanlarının algıları

Sosyal bilgiler alan eğitimi uzmanlarının, “Sosyal bilgiler dersinde empatik düşünceye yönelik etkinliklerin kazandırılmasında kullanılan teknikler nelerdir?” şeklinde ki soruya vermiş oldukları yanıtlar, beş farklı tema altında alan uzmanlarının farklılaşmasını beraberinde getirmiştir. Katılımcıların vermiş oldukları yanıtlara bağlı olarak oluşan temalar “altı şapka (ayakkabı-madalyon)” (f-3), “görüş geliştirme” (f-3), “konuşma halkası” (f-6), “münazara” (f-1), “ben kimim” (f-2), “rol oynama” (f-7), “köşeleme” (f-1), ve “istasyon” (f-2) olduğu şekil 2’de görülmektedir. Görüşme formunda yer alan soruya alan uzmanlarının vermiş oldukları cevaplar incelendiğinde, görüşlerinin farklı olduğu görülmektedir. Alan uzmanlarının görüşlerine ilişkin örneklerden biri aşağıda verilmiştir.

“Sosyal bilgiler eğitimi çalışma alanı içerisinde her düşünce becerisine ilişkin kazanımın yer aldığını söyleyebiliriz. Bu düşünce becerilerinde biri de empatik düşüncedir. Empatik düşünce becerisine yönelik olarak sosyal bilgiler dersinde yer alan kazanımların aktarılmasında birbirinde farklı birçok yöntem kullanılmasına rağmen konuşma alkasının ön planan çıktığını söyleyebilirim. Çünkü bu tekniğin özü “sen olsaydın ne yapardın?” sorusunu cevaplamaya dayanmaktadır.” (Alan uzmanı, 8, 25)

3.3. Sosyal Bilgiler Dersinin Empatik Düşüncenin Gelişimine Katkı Sağlama Durumu

Sosyal bilgiler eğitimi alan uzmanlarının, “Sosyal bilgiler dersinin empatik düşüncenin gelişimine katkı sağladığını düşünüyor musunuz, niçin?” şeklinde ki soruya vermiş oldukları yanıtlar, iki farklı ana tema ve bunlara bağlı alt temaların oluşmasını beraberinde getirmiştir. Katılımcıların vermiş oldukları yanıtlara bağlı olarak oluşan ana temalar “Evet” (f-19) ve “Hayır” (f-6) olup, “Evet” ana temasına bağlı alt temalar, bireyi ve toplumu temele alması (f-8), değerler eğitimine dayalı olması (f-5), demokratik öğrenme ortamına dayanması (f-3) ve zamansal ihtiyaç farkındalığına sahip olması (f-3) şeklinde iken; “Hayır” ana temasına bağlı alt temaların, programa dayalı aktarım (f-2), öğretmenin bakış açısı (f-3) ve kavramsal anlamlandırma yetersizliği (f-1) olduğu şekil 3’de görülmektedir.

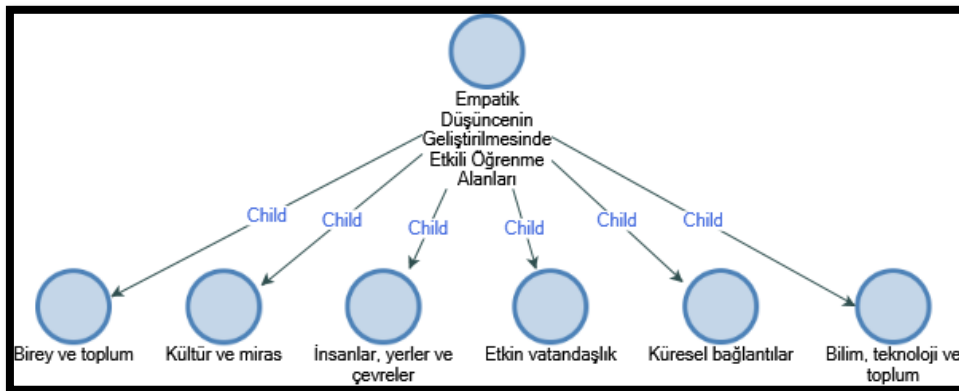

Şekil 3. Sosyal bilgiler dersinin empatik düşüncenin gelişimine katkı sağlama durumuna ilişkin alan uzmanlarının algıları

Görüşme formunda yer alan soruya çalışmaya grubunun vermiş oldukları cevaplar incelendiğinde, görüşlerinin farklı olduğu görülmektedir. Alan uzmanlarının görüşlerine ilişkin örnekler aşağıda verilmiştir.

“Sosyal bilgiler dersi bireyin topluma ve hayata uyumunu temele bir çalışma alanı olduğu için empatik düşüncenin gelişimine katkı sağlayacağını düşünüyorum.” (Alan uzmanı, 13)

“Sosyal bilgiler dersi kazanımlarının aktarımında eğitim, öğretim ve ders programında yer alan strateji, yöntem ve teknikler kullanılırsa empatik düşünce becerisinin gelişimine katkı sağlayabileceğine inananlardan biriyim. Ancak ülkemizde bu derse giren öğretmenlerin çoğu zihinsel becerilerin kazandırılmasında kendi bakış açılarıyla hareket ettiklerinden dolayı sosyal bilgiler dersinin empatik düşünme becerisinin gelişimine katkı sağlayamadığı söylenebilir.” (Alan uzmanı, 4,6)

Şekil 4. Sosyal bilgiler dersi çalışma alanında yer alan öğrenme alanlarının, empatik düşüncenin gelişimine katkı sağlama durumuna ilişkin alan uzmanlarının algıları

3.4. Sosyal Bilgiler Eğitimi Çalışma Alanı İçerisinde Yer Alan Öğrenme Alanlarının Empatik Düşüncenin Gelişimine Katkı Sağlama Durumu

Sosyal bilgiler eğitimi alan uzmanlarının, “Sosyal bilgiler eğitimi çalışma alanı içerisinde yer alan öğrenme alanlarının hangisi empatik düşüncenin gelişimine sizce daha çok katkı sağlar?” şeklinde ki soruya vermiş oldukları yanıtlar, altı farklı tema altında alan uzmanlarının farklılaşmasını beraberinde getirmiştir. Katılımcıların vermiş oldukları yanıtlara bağlı olarak oluşan temalar “birey ve toplum” (f-3), “kültür ve miras” (f-3), “insanlar, yerler ve çevreler” (f-6), “etkin vatandaşlık” (f-1), “küresel bağlantılar” (f-2) ve “bilim, teknoloji ve toplum” (f-7), olduğu şekil 4’de görülmektedir. Görüşme formunda yer alan soruya alan uzmanlarının vermiş oldukları cevaplar incelendiğinde, görüşlerinin farklı olduğu görülmektedir. Alan uzmanlarının görüşlerine ilişkin örneklerden biri aşağıda verilmiştir.

“Sosyal bilgiler eğitiminde yer alan öğrenme alanlarının her birinin empatik düşünce becerisinin gelişimine katkı sağladığını söyleyebiliriz. Ancak bazı öğrenme alanları bireyi ve ihtiyaçlarını ön plana aldığından dolayı bireyin ihtiyaçlarını giderme sürecinde etkileşime girdiği diğer bireyleri ya da toplumu temele aldığından dolayı empatik düşünce becerisi daha hızlı ve etkili kazanılabileceğini düşünüyorum.” (Alan uzmanı, 20,24)

4.Sonuç, Tartışma ve Öneriler

Sosyal bilgiler dersinde empatik düşüncenin kullanımına ilişkin alan uzmanlarının algılarının değerlendirildiği bu çalışmada elde edilen veriler incelendiğinde birbirinden farklı dikkat çekici sonuçların elde edildiği söylenebilir. Şöyle ki, çalışmada sosyal bilgiler eğitimi çalışma alanının, empatik düşüncenin gelişimi üzerinde hem olumlu hemde olumsuz etkisi olduğuna ilişkin bulgular çalışma grubu üyelerini oluşturan alan uzmanlarının konuya farklı bakış açılarından yaklaştıklarının en önemli göstergelerinden biridir. Sosyal bilgiler dersinin empatik düşünce becerisinin gelişimi üzerinde olumlu etkiye sahip olduğuna yönelik bu çalışmada elde edilen bulgu, Duru’nun (2002) çalışmasının sonuçları ile benzerlik göstermektedir. Duru çalışmasında, Sosyal Bilgiler Öğretmenliği lisans programlarındaki öğrencilerin yardım etme eğilimlerinin diğer bölümlere göre daha yüksek olduğunu ortaya çıkarmıştır. Yardım etme eğilimini ise empatik eğilimin bir yordalayıcısı olduğunu belirtmiştir.

Çalışmada elde edilen, empatik düşünce becerisine ilişkin olarak sosyal bilgiler eğitim, öğretim ve ders programında yer alan kavram, kazanım ve içeriğin aktarıldığı tekniklerle ilgili önemli sonuçtur. Çalışma grubunu oluşturan alan uzmanları bu düşünce becerisinin aktarılmasında birbirinden farklı teknikleri yapılan görüşmelerde ifade etmiş olsalar da bu tekniklerin tamamının süreçte öğrencinin etkin katılımına dayalı olmalarıdır. Çalışmada elde edilen bu sonuç, Pala (2008) tarafından yapılan çalışmada elde edilen “empati becerilerinin aktif öğretim teknikleri ile geliştirilmesi gerektiği” bulgusuyla paralellik göstermektedir. Ayrıca yapılan bu çalışmada alan uzmanları tarafından en çok vurgulanan tekniğin rol oynama tekniği olarak ifade edilmesi Murfay (1998) tarafından yapılan bir araştırmaya göre empati kurmada “Rol oynama tekniği, empati becerisinin kazanılmasında etkili olabilir” bulgusu ile paralellik göstermektedir.

Sosyal bilgiler eğitimi çalışma alanında öğrenme alanlarının empatik düşünce becerisinin gelişimine katkı durumuna ilişkin alan uzmanlarından alınan görüşler çalışmanın önemli sonuçlarından bir diğerini oluşturmaktadır. Çünkü sosyal bilgiler eğitimi çalışma alanı bireyi vatandaşlık ve değer boyutunda (Oğuz ve Sözcü, 2014; Ulu kalın, 2017; Akman, 2017; Ulu Kalın ve Koçoğlu, 2017; Akman ve Alagöz, 2018; Oğuz Haçat, 2018) değerlendiren farklı öğrenme alanlarını içerisnde barındırmaktadır. Bu öğrenme alanlarından birey ve toplumun ön plana çıkması üzerinde durulması gereken bir noktadır. Bu öğrenme alanı sosyal bilgiler eğitimi çalışma alanında daha çok sosyoloji disiplinine ilişkin konuları içermektedir. Bu öğrenme alanının empatik düşünce becerisinin gelişimi üzerinde etkili olduğuna ilişkin çalışmada elde edilen bulgu, Arslan (2016) tarafından yapılan çalışmada elde edilen “Bir sosyologdan beklenen şey karmaşık sayı ve grafiklerden önce, toplumu oluşturan bireylerin yerine kendini koyabilmesi, onlar gibi düşünmesi/hissetmesi ve bu sayede onların “niçin başka türlü değil de öyle davrandıklarını” anlayabilmesi gerektiğine ilişkin birey ve toplumu temele alan bulgusuyla benzerlik gösterdiği söylenebilir.

Çalışmada elde edilen sonuçlardan hareketle;

- ✓ Empatik düşünce becerisinin öğrenciye kazandırılmasında örnek olaylar kullanılmalıdır,
- ✓ Bu düşünce becerisinin kazandırılmasında yaparak yaşayarak öğrenmenin ön planda olduğu öğrenme ortamları düzenlenmelidir,
- ✓ Empatik düşünce becerisine ilkin sosyal bilgiler eğitim, öğretim ve ders programında yer alan etkinlik sayısı arttırılmalıdır
- ✓ Empatik düşünce becerisinin öğrenciye kazandırılması sürecinde güncel dikkat çekici olaylara yer verilmelidir.

Kaynakça

- Akaydın, D. ve Akduman, G. G.(2016). 6 Yaş Grubu Çocukların Duygusal Zeka Düzeyleri İle Empatik Becerileri Arasındaki İlişkinin İncelenmesi. *Uluslararası Sosyal Araştırmalar Dergisi*, 43(9), 1353-1360.
- Akman, Ö. ve Alagöz, B.(2018). Relation between Metacognitive Awareness and Participation to Class Discussion of University Students,” *Universal Journal of Educational Research*.
- Akman, Ö.(2017). Compass Metaphor of Mevlana in Social Studies Education. Published by ISRES Publishing, International Society for Research in Education and Science (ISRES), 97-107.
- Alver, B.(1998)."Bireylerin Uyum Düzeyleri İle Empatik Becerileri Arasındaki İlişkiler" (Yayınlanmamış Yüksek Lisans Tezi), Atatürk Üniversitesi, Sosyal Bilimler Enstitüsü.
- Arslan, Y.(2016). Kim Daha İyi Empati Kuruyor -Empati Üzerine Mikro Bir Sosyolojik Araştırma. *Batman Üniversitesi Yaşam Bilimleri Dergisi*; 6(2), 51-65.
- Cengizhan, S. (2015). *Farklı Kavramlarla İlişkisi Bağlamında Empatiye Bakmak*. Karapınar Y. (Ed.), *Empatiyle Gelişmek Empatiyi Geliştirmek: Çocuk ve Empati*, Ankara: Pegem Yayınları.
- Dökmen, Ü.(1990). “Yeni Bir Empati Modeli Ve Empatik Becerinin İki Farklı Yaklaşımla Ölçülmesi.” *Psikoloji Dergisi*, 7 (24).
- Duru, E. (2002). Öğretmen adaylarının empati-yardım etme eğilimleri ilişkisi ve yardım etme eğiliminin bazı değişkenler açısından incelenmesi. *Pamukkale Üniversitesi Eğitim Fakültesi Dergisi*(12), 21-36.
- Eisenberg, N., Losoya, S. ve Spinrad, T. (2003). “*Affect and Prosocial Responding*”, In R. J. Davidson ve ark., (Eds.), *Handbook of Affective Sciences*, Oxford University Press.
- Erkuş, A.(1994). “*Psikolojik Terimler Sözlüğü*”, Ankara: Doruk Yayınları.
- Gelen, İ. (2011). Sosyal Bilgiler Programındaki Düşünme ile İlgili Bazı Ortak Becerilerin Kazanılma Düzeyinin Belirlenmesi. *Ondokuz Mayıs Üniversitesi Eğitim Fakültesi Dergisi*, 30(1), 83-106.
- Goleman, D.(2001). *Duygusal zeka neden IQ'dan daha önemlidir?* (B. Seçkin Yüksel, Çev.). İstanbul: Varlık Yayınları.
- Hançerlioğlu, O. (1988). “*Ruh Bilim Sözlüğü*”, İstanbul: Remzi Kitapevi.
- Koçoğlu, E. ve Ulu Kalın, Ö.(2017). Kolb'un Yaşantısal Öğrenme Modeline Göre Sosyal Bilgiler Eğitimi Çalışma Alanının Analizi, *Elektronik Sosyal Bilimler Dergisi*, 64(169), 1581-1593.
- Merriam, S. (1998). *Qualitative Research and Case Study Applications in Education*. San Francisco: Jossey-Bass.
- Miles, M. and Huberman, A. (1994). *Qualitative Data Analysis: An Expanded Source Book*. Thousand Oakes: Sage Publications.
- Murfay, B. . (1998).Does “Emotional Intelligence” Matter in the Workplace? *American Psychological Association*, 29(7).

- Oğuz Haçat, S.(2018). Assessment of the Basic Law Lesson Consistent with the Opinions of Social Studies Pre Service Teachers,” *International Journal of Higher Education*, 1(7), 103-110.
- Oğuz, S. ve Sözcü, U.(2016). Sosyal Bilgiler Öğretmen Adaylarına Göre Sosyal Medya Kullanımının Değerler Üzerindeki Etkisi. *Turkish Studies*, 11(9).
- Onay, İ., Egüz, Ş. ve Ünal, A.(2015). Öğretmen Adaylarının Empatik Eğilimlerinin Bazı Değişkenlere Göre İncelenmesi. *Uluslararası Sosyal Araştırmalar Dergisi*,40(8), 564-572.
- Pala, A.(2008). Öğretmen Adaylarının Empati Kurma Düzeyleri Üzerine Bir Araştırma. *Pamukkale Üniversitesi Eğitim Fakültesi Dergisi*, 23 (1),13-24.
- Rogers, C. R. (1962). “The Interpersonal Relationship: The Core Of Guidance.” *Harvard Educational Review*.
- Salovey, P. ve Detweiler, B.. T. (2008). Emotional Intelligence. In M. Lewis ve arkd..., (Eds.), *Handbook of emotions*, New York: Guilford Press, 533-547.
- Squiver, W.R. (1990). “A Model Of Empathic Understanding And Adherence To Theatment Regimers Precitoner-Patient Relationship” *Soc-SciMed*-3(30).
- Stephan, W. G. And Finlay, K. (1999). The Role Of Empathy İn Improving Intergroup Relations. *Journal Of Social Issues*, 55(4), 729-747.
- Ulu Kalın, Ö. ve Koçoğlu, E.(2017). Sosyal Bilgiler Öğretmen Adaylarının Bağımsızlık Değerine Karşı Metaforik Algıları. *Ahi Evran Üniversitesi Kırşehir Eğitim Fakültesi Dergisi (KEFAD)*, 18(2), 419-434.
- Ulu Kalın, Ö.(2017). Sosyal Bilgiler Öğretmenlerinin Değer Hiyerarşisi, *Mustafa Kemal Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü Dergisi*, 4(38), 29-44.
- Yıldırım, A. ve Şimşek, H. (2008). *Sosyal Bilimlerde Nitel Araştırma Yöntemleri*. Ankara: Seçkin Yayıncılık.
- Yin, R. K. (1994). “Evaluation: A Singular Craft”. Eds.: C. Reichardt and S. Rallis. *New Directions in Program Evaluation*, 71-84.